

Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН
України

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ
ПІДГОТОВЧОГО, 1-4 КЛАСІВ СПЕЦІАЛЬНИХ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ДЛЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ
ДІТЕЙ**

Я У СВІТІ
3, 4 класи

Укладачі: Трикоз С.В. – канд. пед. наук,
старший науковий співробітник
лабораторії олігофренопедагогіки,
Інституту спеціальної педагогіки

Блеч Г.О. – канд. пед. наук,
старший науковий співробітник
лабораторії олігофренопедагогіки.
Інституту спеціальної педагогіки

Київ - 2014

Пояснювальна записка

Навчальний предмет «Я у світі» вивчається у 3-5 класах загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей і є складовою освітньої галузі «Суспільствознавство». **Метою** навчального предмета «Я у світі» є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і громадянської компетентностей шляхом засвоєння різних видів соціального досвіду, що складається із загальнолюдських, загальнокультурних та національних цінностей, соціальних норм, громадянської активності, прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій і різних думок.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких **основних завдань**:

- формування у розумово відсталих школярів системи уявлень та елементарних понять про соціальні норми, традиції українського народу, культурні і статево-рольові стандарти поведінки;
- виховання гуманної, соціально активної особистості, яка усвідомлює свою належність до етносоціального та соціально-культурного середовища, здатна розуміти значення життя як найвищої цінності;
- формування практичних умінь і навичок поведінки у природі і соціальному середовищі;
- оволодіння способами діяльності та моделями поведінки, які відповідають загальноприйнятим нормам моралі та права;
- забезпечення первинними ціннісними орієнтаціями щодо природи, природоохоронної діяльності, культурної спадщини України, регіону, сім'ї;
- розвиток навичок взаємодії у сім'ї, колективі, суспільстві шляхом активного спілкування із соціальним оточенням, накопичення досвіду комунікативної діяльності, дотримання правил толерантної поведінки, співпереживання і солідарності з іншими людьми у різноманітних життєвих ситуаціях;
- формування основ споживчої культури, вміння самостійно приймати рішення щодо власної поведінки.
- підвищення рівня готовності учнів до засвоєння суспільствознавчого, історичного матеріалу в наступних класах шляхом уточнення, розширення і систематизації уявлень про окремі соціальні явища, про життя і традиції українського народу.

Змістовою основою програми навчального предмета «Я у світі» є Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, освітньої галузі «Суспільствознавство».

Навчальний предмет «Я у світі» посідає одне з пріоритетних місць у системі освіти дітей з розумовою відсталістю, оскільки його зміст виступає інтегруючою основою для набуття дитиною цілісного уявлення про навколишній світ, для формування необхідних практичних умінь і навичок, для підвищення рівня готовності учнів до засвоєння історичного та

суспільствознавчого матеріалу в наступних класах шляхом уточнення, розширення і систематизації уявлень про окремі соціальні явища, про життя і працю людей, про культурні та історичні традиції України. Засвоєння учнями систематичних знань про природу та суспільство сприяє загальному розвитку дітей: формує їх образне та аналітичне мислення, сприяє розширенню кругозору, виховує зацікавленість та бережливе ставлення до навколишнього.

Програма з навчального предмета «Я у світі» розроблена за новою структурою, яка містить зміст навчального матеріалу, орієнтовні навчальні досягнення учнів (*життєві компетенції) та спрямованість корекційно-розвивальної роботи.

Зміст програми складається з таких розділів: «Людина як особистість», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина і світ», що сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів «Я – сім'я – школа – рідний край – Україна – світ». Добір змісту навчального матеріалу відбувається з урахуванням специфіки пізнавальних можливостей і діяльності розумово відсталих школярів. Матеріал, що подається, не вимагає складних узагальнень, що відповідає реальним можливостям учнів даної категорії шкіл. Програмою передбачено поступове розширення змісту і узагальнення набутого досвіду у наступних класах.

Відповідно до дібраного змісту з даного предмета, у другій колонці наводяться орієнтовні вимоги до знань і умінь учнів, тобто ті знання та вміння, якими учні мають оволодіти в результаті засвоєння навчального матеріалу. Для дітей з помірною розумовою відсталістю зміст навчання добирається індивідуально, навчальні досягнення, якими мають оволодіти діти виокремлено під спеціальним позначенням - *. У колонці «Спрямованість корекційно-розвивальної роботи» сформульовані напрями корекції та розвитку пізнавальної, сенсорної, особистісної сфери та мовленнєвої діяльності учнів, враховуючи конкретний матеріал змісту навчальної програми. Корекційно-розвивальна спрямованість змісту навчання буде поступово реалізовуватися на основі застосування спеціальних вправ, завдань, практичних робіт різної складності у навчальному процесі за змістовим матеріалом теми чи розділу предмета, що вивчається.

На вивчення тем відводиться в усіх класах по 35 годин – 1 година на тиждень. В програмі наводиться орієнтовний розподіл годин за темами, але на розсуд вчителя може змінюватись відповідно можливостей засвоєння того чи іншого матеріалу.

Вивчення навчального предмета «Я у світі» сприяє формуванню уявлень та елементарних понять про соціальні норми, традиції українського народу, культурні і статево-рольові стандарти поведінки; формуванню навичок поведінки у соціальному середовищі; усвідомленню зв'язків між власними вчинками та їх наслідками, відповідальністю; вихованню зацікавленості та поваги до народних звичаїв, мистецтва, пам'ятників культури, особливостям життя людей у різних регіонах України.

Застосування інтерактивних моделей навчання: рольові ситуації, проблемні питання, творчі завдання, ігри, робота в малих групах, тематичні малюнки, розробка групових проєктів, тощо, пробуджують зацікавленість, емоційні переживання, спонукають до формування позитивних життєвих позицій. Активна позиція учнів в процесі засвоєння навчального матеріалу сприяє формуванню суспільствознавчих понять, удосконалює вчинки, звички, вміння належно поводитись у соціальному оточенні.

3-й клас (35 год.,1год.на тиждень)				
N	К - с ь т г о д	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1	5	Людина серед людей Родина, рідня. Склад родини. Прізвище, ім'я, по батькові батьків, дідусів, бабусь. Азбука сімейних стосунків (повага, шана до дорослих, любов, турбота між членами родини). Обов'язки і права батьків та дітей. Домашні обов'язки (прибирати,	Учень/учениця: <i>називає</i> - членів родини; за допомогою педагога <i>визначає</i> родинні зв'язки; <i>відповідає на запитання</i> - що входить у домашні обов'язки; - як можна відпочивати у вихідний день;	Формування соціальної ролі члена родини. Виховання позитивного ставлення до членів своєї родини, відповідального ставлення до виконання своїх обов'язків у сім'ї. Формування уявлень про

	доглядати за домашніми тваринами, кімнатними рослинами, допомагати батькам у різних справах). Чому і як треба берегти речі. Дозвілля в сім'ї (ігри, дитячі розваги). Організація вихідного дня, спорт. Улюблені заняття твоєї родини. Ввічливі слова. Правила ввічливості (вітання, побажання, прощання, правила розмови по телефону тощо). Правила поведінки у транспорті, музеї, кінотеатрі, храмі, громадських місцях. Правила поведінки за столом.	за запитаннями вчителя <i>пояснює</i> - що означає бути ввічливим; розуміє необхідність дотримання певних правил поведінки у сім'ї (турбота про членів сім'ї, пошана до старших тощо). за малюнком <i>пояснює</i> - чому і як берегти речі; - правила поведінки у громадських місцях, за столом; за допомогою вчителя <i>пояснює</i> - яку домашню роботу діти можуть виконувати самостійно, за допомогою батьків; - у чому полягають домашні обов'язки; - як можна організувати вихідний день; дотримується правил поведінки - у громадських місцях;	працю і відпочинок у сім'ї. Збагачення емоційно-почуттєвої сфери. Формування елементарних навичок культурного спілкування.
--	--	---	---

			- за столом. *має уявлення про правила співжиття та взаємодії у сім'ї; *має уявлення про елементарні правила ввічливої поведінки (ввічливі слова).	
2	5	Наше житло Твій дім будинок(квартира). Квартира/ будинок, двір, садиба. Що є у будинку: приміщення, їх призначення, меблі. Побутова техніка її призначення. Правила безпеки поводження з технікою. Кухонне начиння (посуд, (національне художнє оздоблення посуду), кухонна побутова техніка, меблі).	Учень/учениця: <i>називає</i> - приміщення, що є у будинку, меблі; - засоби для прибирання; за малюнками та допомогою вчителя <i>пояснює:</i> - у чому полягають домашні обов'язки; за запитаннями вчителя <i>пояснює</i> - що означає бути охайним; - правила поводження з технікою; за запитаннями вчителя <i>пояснює</i> - хто такий лінивий, хто працьовитий;	Виховання бережливого ставлення до предметів побуту. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв побутових приладів, техніки. Формування здатності встановлювати зв'язок між засобами для прибирання кімнати та їх функціями («Що

		Прибирання помешкання. Господарчі речі для прибирання, для ремонту (інструменти). Обов'язки дітей та дорослих. Допомога батькам. Правила охайності (зовнішній вигляд, кімната, робоче місце). Працьовитий та лінивий.	<i>розповідає</i> про заняття кожного члена родини. *знає (показує) засоби для прибирання кімнати. *має уявлення про обов'язки дітей та дорослих в сім'ї; *розрізняє з допомогою вчителя якості людини (працьовитість і лень).	потрібно, щоб (підмести підлогу)?»; («Для чого потрібний віник?»). Розвиток зв'язного мовлення.
3	2	Праця батьків, професії. Місце роботи батьків.	Учень/учениця: <i>називає</i> - професії батьків, місце їх роботи; <i>пояснює</i> що має робити людина певної професії. *має уявлення про різні професії людей; *за допомогою вчителя показує на малюнку професії, що вивчаються.	Виховання поваги до праці дорослого. Виховання працелюбності та самостійності.

4	3	Людина у суспільстві Школа. Склад шкільного товариства: діти, які вчаться, та дорослі, які працюють. Імена учнів, вчителів, вихователів класу. Працівники школи (вчителі, вихователі, лікар, кухар та ін.). Шкільні приміщення: їх назви та призначення (клас, їдальня, спортзал, кабінет лікаря тощо). Правила культурної поведінки в школі. Екскурсії: «Приміщення школи та їх призначення».	Учень/учениця: <i>знає</i> імена добре знайомих людей (однокласників, працівників школи); за запитаннями вчителя <i>пояснює</i> - для чого призначені шкільні приміщення; - роль кожного працівника школи; *має уявлення про правила поведінки учня в школі; *має уявлення про призначення шкільних приміщень; *розрізняє з допомогою вчителя працівників школи різних професій.	Формування перцептивних уявлень про людей, приміщення і предмети в шкільному оточенні. Формування здатності встановлювати за допомогою вчителя функціональні зв'язки між приміщеннями та їх функціями. Формування елементарних навичок поведінки в школі та її приміщеннях. Виховання доброзичливого
---	---	---	--	--

				ставлення до товаришів і працівників школи.
5	6	Рідний край Місто / село де ми живемо. Наша вулиця. Наш будинок. Головна вулиця міста / села. Домашня адреса. Заклади, установи, підприємства (пошта, телеграф, магазин, кінотеатри, театри, школи, музеї, фабрики, заводи, лікарні, аптеки), пам'ятники, парки. Правила вуличного руху у місті / селі, перехід вулиці. Транспорт міста /села: наземний, повітряний, водний транспорт. Професії людей, які працюють на транспорті. Зупинки громадського транспорту.	Учень/учениця: <i>називає</i> рідне місто/село, головну вулицю; за малюнками <i>пояснює</i> дорожні знаки, сигнали світлофора; за допомогою вчителя <i>наводить приклади</i> правил поведінки у громадському транспорті; за запитаннями вчителя <i>розповідає</i> про заклади, установи, підприємства, пам'ятники, парки рідного краю; дотримується правил поведінки у громадському транспорті, дорожнього руху; <i>розподіляє</i> транспорт на наземний, повітряний, водний; знає професії людей, які працюють на транспорті.	Розвиток пам'яті на основі відтворення назв установ, закладів, підприємств, що вивчаються. Розвиток уваги під час спостереження будинків на своїй, головній вулиці міста. Формування стійких понять про правила дорожнього руху. Розвиток усного мовлення шляхом розширення активної

	Правила виходу з транспорту. Дорожні знаки «перехід», «перехід заборонено», «перехрестя». Світлофор і його сигнали. Правила поведінки у громадських місцях. Екскурсії: головною вулицею міста / села, парками і установами. Практичні розмалювання дорожніх знаків: «заборонено», «перехрестя».	* розпізнає з допомогою вчителя зображені на малюнку місця (місто, село, міський будинок і сільська хата); *розпізнає за допомогою вчителя транспортні засоби; *має уявлення про правила поведінки у громадських місцях.	лексики, що позначає заклади, установи, підприємства, назви транспорту і професій. Формування стійких уявлень про правила поведінки у громадських місцях. Виховання любові до рідного краю. Формування елементарних навичок культури поведінки в транспорті та громадських місцях.
--	---	---	--

6	3	Батьківщина Наша Батьківщина – Україна. Громадянин України. Символи України. Національний одяг. Національні страви. Національні свята, традиції та звичаї.	Учень/учениця: <i>називає</i> - свою країну, її столицю, - предмети українського національного одягу та виділяє його серед іншого; <i>знає</i> , що державною мовою є українська; <i>за допомогою вчителя описує</i> - державну символіку: прапор, герб країни; - національні традиції та звичаї (свята, звичаї тощо). *за допомогою вчителя намагається повторити свій домашній адрес, назву країни де живе; *має уявлення про національний одяг, його атрибути, національні страви. *має уявлення про національні традиції та звичаї (свята, звичаї тощо).	Виховання любові до Батьківщини, мови, народу, традицій. Розвиток зв'язного мовлення.
---	---	--	---	---

7	4	Народна творчість Пісні, колядки, вірші, щедрівки, веснянки та ін. Народні свята.	Учень/учениця: <i>має уявлення</i> про народні свята та звичаї; бере участь у проведенні свят, групових та загальношкільних заходів.	Стимулювання інтересу до народних традицій та звичаїв, участі у проведенні свят тощо.
8	3	Народні ремесла та художні промисли України Ознайомлення з елементами народних ремесел (на вибір вчителя). Гончарство. Ковальські ремесла (обробка металів). Художня обробка дерева (різьблення, бондарство). Гутництво - виготовлення виробів зі скла. Ткацтво, килимарство. Писанкарство.	Учень/учениця: <i>називає за допомогою вчителя</i> - народні ремесла та художні промисли, які вивчалися; - ремісників: гончар, коваль, килимар; за малюнками <i>пояснює</i> - в чому полягають народні ремесла та художні промисли; за допомогою вчителя <i>наводить приклади</i> - виробів народних ремесел, та художніх промислів; за <i>запитаннями вчителя та за</i> побудованим планом <i>розповідає</i> історію	Розвиток спостережливості, емоційно-образної пам'яті, естетичного сприймання на основі розвитку емоційної чутливості та розширення уявлень через осмислення й оцінку змісту народних ремесел та художніх промислів.

			виникнення будь-якого з ремесел, що вивчалися; *ознайомлений з народними ремеслами; *за допомогою малюнків та запитань вчителя (виділяє, наводить приклади, показує на малюнку) народні ремесла.	Розвиток зв'язного усного мовлення на основі розширення словникового запасу, удосконалення умінь аналізувати ремісницькі та художні вироби, описувати засоби, висловлювати найпростіші естетичні судження. Виховання поваги до праці народних майстрів і розуміння краси декоративно-прикладного мистецтва.
--	--	--	---	---

9	1	Людина як особистість Людські чесноти: старанність, працелюбність, ввічливість. Добре і погане у поведінці. Правила життя людини у суспільстві.	Учень/учениця <i>за малюнками наводить приклади та дає оцінку</i> - добрим та поганим вчинкам людей; <i>знає</i> правила поведінки; * має уявлення про людські чесноти; * <i>під керівництвом вчителя</i> виявляє моральні якості та позитивні риси характеру у поведінці.	Розширення та уточнення уявлень про людські чесноти. Формування моральних якостей та позитивних рис характеру у поведінці.
---	---	---	--	---

3 години резерв

Орієнтовні досягнення учнів на кінець навчального року:

- називає членів родини;
- називає приміщення, які є у будинку, меблі;
- називає професії батьків, місце їх роботи;
- називає свою країну, її столицю, називає рідне місто/село, головну вулицю;
- називає предмети українського національного одягу та виділяє його серед іншого;
- називає народні ремесла та художні промисли, які вивчалися;

- пояснює за малюнками хороші та погані вчинки;
- пояснює правила поведінки у школі; за столом; громадських місцях; у транспорті;
- пояснює правила поводження з технікою;
- пояснює дорожні знаки, сигнали світлофора;
- розподіляє транспорт на наземний, повітряний, водний;
- описує державну символіку: герб, прапор;
- має уявлення про національні традиції та звичаї (свята, звичаї тощо);

***Орієнтовані показники сформованості життєвої компетентності учнів на кінець року:**

- має уявлення про елементарні правила ввічливої поведінки (ввічливі слова).
- має уявлення про обов'язки дітей та дорослих в сім'ї;
- має уявлення про правила поведінки учня в школі, за столом, в громадських місцях, транспорті;
- має уявлення про призначення шкільних приміщень;
- розрізняє з допомогою вчителя працівників школи різних професій;
- розпізнає з допомогою вчителя зображені на малюнку місця (місто, село, міський будинок і сільська хата);
- має уявлення про національні традиції та звичаї (свята, звичаї тощо);
- ознайомлений з народними ремеслами;

- за допомогою малюнків та запитань вчителя показує вироби народних ремесел; - має уявлення про людські чесноти.				
4 клас (35год.1 год. на тиждень)				
N	К - т ь г о д .	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1	5	Людина як особистість Людина – частина живої природи. Правила життя людини у природі. Відношення українського народу до природи рідного краю. Людські чесноти українського народу: працелюбство, щедрість, ввічливість,	Учень/учениця <i>за запитаннями вчителя пояснює</i> - що людина є частиною природи; - що відрізняє людину від тварин (мова, мислення, праця); <i>за малюнками наводить приклади та дає оцінку</i>	Поглиблення та поширення абстрактних понять високого рівня узагальненості: поняття суспільно-громадянського змісту. Формування причинно-наслідкових

		делікатність, акуратність. Добро і зло. Щедрість і жадібність.	- добру і злу; - щедрості і жадібності ; - ввічливості, делікатності тощо; * має уявлення про людські чесноти; <i>*під керівництвом вчителя</i> виявляє моральні якості та позитивні риси характеру у повсякденному житті.	зв'язків у процесі вивчення місця людини у природі, у суспільстві. Збагачення, уточнення активного словника лексиною, що позначає моральні категорії: добро, зло, щедрість тощо. Виховання любові до України, моральних якостей тощо.
2	5	Людина серед людей Правила співжиття та взаємодії людей у родині, колективі, суспільстві. Взаємні обов'язки батьків і дітей.	Учень/учениця <i>за запитаннями вчителя пояснює</i> - що дитина є частиною родини, колективу, суспільства; - права і обов'язки дітей;	Розширення та уточнення уявлень про правила поведінки у сім'ї та суспільстві. Розвиток мислення на основі

		Відповідальність за свої вчинки. Правопорушення (не можна брати чужого, підглядати, підслуховувати). Ознайомлення з юридичною відповідальністю за правопорушення, поширені серед дітей.	<i>за малюнками наводить приклади та пояснює</i> - правила поведінки у сім'ї; - правила поведінки у колективі; - правила поведінки у суспільстві; <i>за малюнками та запитаннями вчителя пояснює</i> - що таке правопорушення; - юридична відповідальність; * має початкові уявлення про людські права і обов'язки; * під керівництвом вчителя дотримується правил поведінки у колективі.	встановлення причинно-наслідкових зв'язків між правопорушеннями та відповідальністю. Виховання шанобливого ставлення до членів родини, колективу.
3	8	Людина у суспільстві Правила життя людини у суспільстві. Твоя родина - твій родовід. Твоя школа	Учень/учениця <i>за запитаннями вчителя пояснює</i> - права та обов'язки громадянина;	Розвиток пам'яті на основі збереження інформації про культурно історичні

		– історія і традиції школи. Твоя країна – Україна. Україна – твоя держава. Культурна спадщина України. Права та обов’язки громадянина. Права споживача. Охорона культурних пам’яток (результатів людської праці) рідного краю.	<i>за малюнками наводить приклади та пояснює</i> - власний родовід; - історію і традиції школи; <i>за малюнками та запитаннями вчителя пояснює</i> - що таке держава; - правопорушення; - з чого складається культурна спадщина; - правила охорони культурної спадщини рідного краю; * має уявлення про національну символіку і державні символи України; * під керівництвом вчителя дотримується традицій та і звичаїв українського народу.	традиції, видатних українців. Розвиток усного мовлення в процесі складання розповіді про Україну за планом. Виховання любові до Батьківщини.
4	10	Рідний край Рідний край на карті України.	Учень/учениця <i>називає</i>	Розвиток пам’яті на основі відтворення назв

	Місто / село, де ми живемо. Основні пам'ятні місця рідного краю (пам'ятники, парки тощо). Головні заклади міста / села: бібліотеки, музеї театри тощо. Населення твого краю. Видатні люди. Професії людей зайнятих на будівництві, на заводах, фабриках, у сфері обслуговування, в сільському господарстві. Машини які полегшують працю людей. Транспорт міста / села. Екскурсії до підприємств, установ, та інших закладів міста / села.	- головну площу і декілька вулиць рідного міста / села; - видатних людей свого краю; за запитаннями вчителя <i>наводить приклади</i> - закладів, підприємств міста/ села; <i>за малюнками пояснює</i> - зміст і назви професій людей що працюють у даних закладах на підприємствах; * має уявлення про головну вулицю рідного міста/села; * розподіляє транспорт на наземний, повітряний, водний за малюнками.	вивчених установ, закладів, підприємств тощо. Формування уявлень про зміст професій. Розвиток наочно-образного мислення на основі розподілу господарської діяльності людей на міську та сільську. Розвиток усного мовлення шляхом розширення активної лексики що позначає заклади, установи, підприємства, назви транспорту і професії.
--	--	--	---

5	3	Людина і світ Україна на карті світу. Україна – європейська держава. Різноманітність народів у світі, їх культур і звичаїв. Цікаві винаходи людства. Українці у світовій культурі, науці, спорті.	Учень/учениця <i>за запитаннями вчителя розповідає</i> - про різноманітність народів світу; - про видатних Українців; <i>за малюнками наводить приклади та пояснює</i> - спільне та відмінне у звичаях українського та інших народів у світі; - дотримується поваги до традицій і звичаїв інших народів світу; * має уявлення про інші народи світу;	Розвиток пам'яті на основі відтворення та збереження інформації про видатних діячів, освітньо-культурні заклади України. Розширення та уточнення уявлень про країни світу, національність. Виховання позитивних якостей особистості.
4 години резерв				
Орієнтовні досягнення учнів на кінець навчального року: - знає що людина є частиною природи, ознаки відмінності людини від тварин; - дотримується правил поведінки у сім'ї, колективі; - наводить приклади людських чеснот та недоліків характеру і поведінки;				

- має уявлення про права та обов'язки громадянина;
- розповідає про свою сім'ю, школу;
- має уявлення про державу;
- знає назву головної вулиці міста, видатних людей рідного краю;
- має уявлення про державу;
- за запитаннями розповідає про транспорт і людей які на ньому працюють;
- дотримується поваги до традицій і звичаїв інших народів світу.

***Орієнтовані показники сформованості життєвої компетентності учнів на кінець року:**

- має уявлення про людські чесноти;
- під керівництвом вчителя виявляє моральні якості та позитивні риси характеру у повсякденному житті;
- має уявлення про національну символіку і державні символи України;
- під керівництвом вчителя дотримується традицій та і звичаїв українського народу;
- має уявлення про головну вулицю рідного міста/села;
- розподіляє транспорт на наземний, повітряний, водний за малюнками;
- має уявлення про інші народи світу.